

Förord

De ord som jag har talat till er är Ande och är liv...

Himlen och jorden ska förgå.

Men mina ord ska aldrig förgå.

(Joh 6:63, Matt 24:35)

I tvåtusen år har Bibelns ord varit grundval för den kristna kyrkans lära och liv. Dess ord har höglästs och utlagts i församlingar och studerats och memorerats i enskild läsning, till vägledning för livets vandring och hopp inför evigheten.

Den som vill fördjupa sig i Nya testamentet och inte behärskar dess grundspråk är hänvisad till översättningar. Äldre bibelöversättningar har i stor utsträckning överfört från grekiskan ord för ord. Framträdande exempel som fortfarande refereras till är Normalupplagan från 1883 och Helge Åkesons översättning från 1889. Under 1900-talet började man istället anslå en mer lättläst idiomatisk stil som förklarar textens innehåll tanke för tanke. Det är en god hjälp in i Bibelns värld, men många läsare efterfrågar en mer ordagrann närkontakt med de ursprungliga orden – för studiet, för textutläggningen, för trons trygghet.

Svenska Standardbibeln (STB) är framtagen för den som söker en ordagrann bibelöversättning, så nära grundtexten det rimligt går utan att själv lära sig grekiska. Den följer en översättningsprincip av formell ekvivalens, där originaltextens form, ordföljd och grammatiska struktur i hög grad återspeglas i den svenska texten. Dess stramare stil kontrasterar mot den lättlästhet och naturlighet som ofta präglar en idiomatisk översättning, som exempelvis den utgivande stiftelsens huvudöversättning Svenska Folkbibeln. En ordagrannare text som närmare följer bibelförfattarnas egen tankeordning kan dock ge en tydligare överblick över framställningens flöde. Med detta framträder också varje bibelförfattares personliga stil, från Markus spontana vardaglighet till Paulus livfullhet och Johannes enkelhet och djup.

Svenska Standardbibeln söker återge varje ord från grundtexten, varken mer eller mindre. Ibland kan detta ge ett mångordigt intryck, särskilt i dialoger, jämfört med idiomatiska översättningar som klipper bort ord som bedömts överflödiga så att "svarade och sade till dem" blir "svarade" (Mark 6:37, SFB). Oftare framstår dock Svenska Standardbibeln som korthuggen och koncis, liksom grundtexten själv, utan förklarande omskrivningar. I de fall enstaka förtydligande ord har skjutits in är dessa markerade i **blekgrått** för att visa att de saknar motsvarighet i originalet och kan tänkas bort vid tolkning av texten. I övrigt har tydliggörande ingrepp i texten undvikits, och läsaren får möta grundtextens utmaningar som plötsliga tempusväxlingar mellan dåtid och dramatiserande historisk presens (t ex Mark 3:13), och subjektswäxlingar där endast sammanhanget klargör vem som gör vad (t ex Matt 8:2-3). Grundtextens egenheter putsas inte bort som i idiomatiska översättningar utan återges ord för ord, som "bröstvårterna" hos Jesus (Upp 1:13) och att Maria blev "havande i magen" (Luk 1:31).

Meningarna är i breven ofta längre och mer komplexa än vad som är invant i modern svenska, utifrån den grekiska brevstilens konventioner. I berättande texters dialoger kan satserna snarare framstå som korthuggna. Då bibelhandskrifterna saknar skiljetecken är det på många ställen en tolkningsfråga var man ska sätta kommatecken eller punkt. I dessa fall har kortare meningar prioriterats för begriplighet.

Grekiskans fria ordföljd låter författaren lägga betoning genom framflyttning av önskad satsdel närmare början, och detta har i många fall kunnat återspeglas även i svensk översättning. Ibland har ordföljden vänts genom ett tillagt inledande "Det är". Där det varit möjligt har grundtextens ordningsföljd mellan satsdelarna återgetts, ibland med undantag av verbet som behövt flyttas till sin rätta position enligt svenskans regler. Efterställda genitiver har ofta återgetts med svensk prepositionsfras ("nycklarna till döden" istället för "dödens nycklar", Upp 1:18). Generellt har annars grundtextens grammatiska kategorier överförts utan förenklande omskrivningar, som "bevisning av hans rättfärdighet" istället för omvandling till verb med att "visa" (Rom 3:25).

Målet har varit att i möjligaste mån sätta den mångbottnade grundtexten i bibelläsarens händer och överlåta tolkningen åt läsaren själv. Det är naturligtvis en omöjlighet att överföra grundtextens alla nyanser, då språken är relativt olika och det ofta kan finnas flera sätt att återge grundtexten som vart och ett är korrekt i sig självt. Vissa anpassningar har gjorts för läsbarhetens skull, som att representera particip med och-fraser, men den som läser grekiskan ska ändå kunna se var och en av dess konstruktioner återspeglade på ett eller annat sätt i den svenska bibeltexten.

I sina ordval söker Svenska Standardbibeln vara en dubbelt konkordant översättning, där var och en av Nya testamentets drygt 5400 grekiska glosor är kopplade till sin unika svenska standardöversättning, samtidigt som varje svenskt ord i möjligaste mån används för endast ett och samma grekiska ord. Detta hjälper läsaren att följa associationer genom bibelböckerna och lära känna varje ord utifrån dess inombibliska användning, samt se det grekiska bakomliggande ordet och utforska dess betydelser i ett lexikon som hör till översättningen, där också en undantagslista specificeras över de svenska ord som för klarhetens skull behövt knytas till mer än ett grekiskt ord.

Stor möda har lagts på att väga och vaska fram varje sådan svensk standardöversättning, och det svenska språkets ordförråd har tänjts till bristningsgränsen i jakt på unika synonymer. Ibland har det varit möjligt att transkribera till ett motsvarande svenskt ord, som "extas" och "eon". I andra hand har valts en etymologisk översättning utifrån grundtextordets element, som "tillsyningsman" för *episkopos*, där en transkriberande återgivning med "biskop" skulle föra med sig senare tiders associationer på ett missvisande sätt. I tredje hand har det översatts efter funktionell betydelse, där exempelvis en grekisk *paidagogós* varken är en undervisande "pedagog" eller en lättsam "barnledare" utan en sträng "uppföstrare" (Gal 3:24). I några undantagsfall har rena nyord myntats, som "fasttjänare" istället för det smala och förnedrande "slav", och "eonisk" som mer än "evig" leder tanken till den kommande messianska eonen (Luk 18:30).

Ord som bedömts vara alltför ålderdomliga eller alltför stilbrytande har så vitt det gått undvikits, men för att återge den synonymrika grekiskan samsas såväl "tadla" som "trigga" sida vid sida i Svenska Standardbibelns ordförråd.

Det har varit en strävan att återge grekiskan så som den bör ha förståtts av Nya testamentets ursprungsmottagare i första århundradets kristna församlingar. Bilden kompliceras visserligen av att evangelierna i sig åtminstone delvis utgör en grekisk återgivning av ord som en gång bör ha uttalats på hebreiska eller arameiska. Johannes Döparens "Ändra sinne!" (Matt 3:3) och ängeln Gabriels "Gläd dig" (Luk 1:28) är ordagranna översättningar av den grekiska bibeltextens *metanoëite* och *chaïre*, men dessa skulle i sin tur kunna vara evangelistens fria översättningar av ett ursprungligt *shúvu* (vänd om) och *shalóm* (frid). Svenska Standardbibeln spekulerar dock inte i detta utan fokuserar på att troget återge de grekiska lydelser som finns bevarade i bibelhandskrifterna.

Som grundtext har använts den 29:e utgåvan av Nestle-Alands *Novum Testamentum Graece*, allmänt använd av bibelvetare, medan ett rikt urval av alternativa handskriftsvarianter redovisas i fotnoter, tillsammans med övriga möjliga översättningsalternativ.

Ett särdrag från de antika bibelhandskrifterna som har lyfts fram i Svenska Standardbibeln är *nomina sacra*, kontraherade markeringar av vissa namn som gudomliga och särskilt vördnadsvärda. Redan från de äldsta bevarade bibelmanuskripten markeras namnen GUD, HERREN, JESUS och KRISTUS på detta sätt. Dessa namn har i många svenska biblar i Luthers efterföljd fram till slutet av 1800-talet markerats med två stora begynnelsebokstäver (GÜdh, HÉrre, JÉsus), och de indikeras nu igen i Svenska Standardbibeln med tydligt kommunicerande KAPITÄLER. Markeringarna anses utgöra ett grafiskt uttryck för kyrkans tro på HERREN JESUS KRISTUS som likställd med GUD. Förekomster som syftar på falska gudar (t ex Apg 7:43), mänskliga herrar (t ex Apg 25:26) och andra som råkar heta Jesus (t ex Kol 4:12) saknar i regel sådan markering i handskrifterna.

Även om Svenska Standardbibelns översättare står i den kristna kyrkans bekännelse av den helige Ande som "Herren och livgivaren", Gudomens tredje person, har troheten mot den strikt ordagranna översättningsprincipen föranlett att Anden refereras till som "den", eftersom Anden i grekiskan omtalas i neutrum, liksom Jesusbarnet kallas "det" (Matt 2:13). Där grundtexten saknar bestämd artikel återges det på svenska med obestämd form, som "helig Ande" (Matt 1:21).

När det gäller genushantering söker Svenska Standardbibeln spegla grundtextens bruk. De första bibelläsarna i Nya testamentets församlingar var "både män och kvinnor", som Lukas ofta betonar (t ex Apg 5:14). I såväl grekiskan som hebreiskan, liksom även i t ex spanskan idag, tilltalas en blandad skara med maskulint genus där ingående kvinnor uppfattar sig underförstått inkluderade: "För alla är ni GUDS söner genom tron i KRISTUS JESUS... finns inte man och kvinna. För alla är ni ett i KRISTUS JESUS" (Gal 3:26-28). Allmängiltiga utsagor böjs generellt i maskulinum, liksom även själva ordet "människa". I den svenska översättningen har dock ordet "syskon" använts som översättning av *adelfoi* (traditionellt "bröder") när det syftar på den kristna församlingens blandade skara.

De grekiska och hebreiska personnamnen har transkriberats så som de skrivs i grundtexten, som profeten Esaias och Mariam Magdalén från staden Magdala, efter samma mönster som Jesus nazarén från Nazareth. Undantag har för tydlighetens skull gjorts för latinska namn som Cornelius (Kornelios) och en handfull ofta förekommande namn som Mose (Moyses) och Petrus (Petros).

Som brukligt är har sammanfattande mellanrubriker infogats på lämpliga ställen i bibeltexten för att hjälpa till överblick och orientering. De har gråmarkerats för att visa att de liksom vers- och kapitelsiffror inte hör till grundtexten och inte är avsedda att styra läsarens tolkning.

Till översättningen hör också ett begränsat urval av fotnoter, stramt hållna till faktauppgifter enligt följande kategorier:

- Annan möjlig översättning ("Eller...")
- Variation mellan olika bibelmanuskript ("Andra handskrifter...")
- Källa till citat (från Gamla testamentet eller övriga skrifter)
- Översättning av transkriberat ord från hebreiska, arameiska eller latin
- Förklaring av antika mått, mynt och vikter

Generellt har det alternativ på översättning eller handskriftsvariant som satts i fotnot bedömts som sekundärt jämfört med det som står i den översatta bibeltexten. Ett ord eller uttryck som i texten omges av [klamrar] saknas i en del viktiga handskrifter och grundtextutgivarna anser sig därför inte kunna avgöra ifall det fanns med i originaltexten eller ej. Ofta blir det i sak ingen skillnad i betydelse och varianten markeras då inte i fotnot. Avsnitt inom [[dubbla klamrar]] anses allmänt inte höra till ursprungstexten, men inkluderas av tradition då de återfinns i samtliga senare handskrifter.

En strikt litteral översättning som Svenska Standardbibeln kan upplevas som osmidig och kärv, och fordrar en intresserad läsare som söker något djupare än en behaglig och lättflytande läsupplevelse. Rytmen och språkljudsharmonier har inte varit högsta prioritet, men har funnits i åtanke med den lilla rörelsefrihet som återstår när både ordföljd och ordval i hög grad varit styrda av grundtextens krav.

Det är utgivarnas förhoppning att läsaren genom denna enkla översättning ska uppfatta något av den strålande skönheten i den grekiska grundtextens klarhet och föras till djupare insikter i mötet med Jesu och apostlarnas ord. Den överlämnas med varm hand till den svenska bibelläsande kristenheten, i tacksamhet till Gud och med bön om hans välsignelse över varje läsare.

Stiftelsen Svenska Folkbibeln